

Sovětské vzory Zahy Hadid

Author: SF / Petr Bým | Published: 04.01.2008

Je na místě si sovětský konstruktivismus trochu připomenout - a to nejen proto, že inspiroval jednu architektonickou celebritu. Jména jako Leonidov či Tatlin jsou sice standardní součástí všech učebnic dějin architektury, nicméně v našich podmínkách byla akceptace „revoluční“ ruské architektury vždy trochu problematická. V letech 1948 - 1989 byla interpretace tohoto směru pro tehdejší teoretiky umění těžkým oříškem, zvláště v kontextu banální reálněsocialistické architektury, a proto ji spíše opomíjeli, v období po roce 1989 zase přichází ke slovu všeobecná averze vůči všemu revolučnímu a konečně i sovětskému či ruskému. Bez ohledu na tyto negativní konotace je ruský konstruktivismus dvacátých let XX. století nepochybně jednou z nejzajímavějších kapitol ve vývoji světové architektury - což ostatně potvrzují i slova uznání z úst Zahy Hadid.

Leonidov a jeho soudruzi

Stavební forum

Architektura carského Ruska do XX. století vstupovala rozštěpená na dva základní směry. Jejich ideová východiska víceméně kopírovala tradiční dichotomii ruského duchovního života. V architektuře „narodniky“, tedy ty, kteří vycházeli především z národních tradic a měli sklony ke kulturnímu izolacionismu, představoval staroruský styl, opírající své tvarosloví především o lidovou architekturu ruské vesnice. „Světovější“ byla skupina architektů, pro něž se vžilo označení „novoruští projektanti“. Tito „zapadniky“ inspiraci hledali v zahraničních vzorech, ať už to byla samotná antika nebo její novodobé metamorfózy v podobě neoklasicistních stylů. Popřením obou těchto směrů se ve výtvarném umění stal ruský suprematismus, jehož propagátory se už v období před I. světovou válkou stali Kazimír Malevič a Vasilij Kandinskij.

Suprematistická negace realismu ve prospěch abstrakce a naopak silný důraz na čistě estetické působení výtvarného díla se do značné míry staly východiskem pro vznik sovětského architektonického konstruktivismu, který ovšem už z podstaty nepolitický suprematismus přetavil na vysloveně „angažovanou“ architekturu. Zastánci tohoto hnutí jsou někdy označováni i jako utilitaristé či produktivisté, což souvisí s jeho celkovou ideovou roztržičností a výrazně teoretickým charakterem. Především pro konstruktivistickou architekturu totiž bylo v bolševickém Rusku realizačních možností více než málo. To souviselo jak s ekonomickou úrovní, tak i postupně převládajícím duchovním klimatem v zemi, které v rozporu s oficiální rétorikou pro skutečně avantgardní počiny i zásadnější teoretické diskuse poskytovalo stále méně prostoru.

Dvacátá léta, v nichž doznávaly jak bolševická revoluce, tak následná občanská válka, ovšem přes to všechno ještě byla pro ruské intelektuály, kteří se ztotožnili s levicovým projektem radikálních společenských změn, vysloveně zlatým obdobím. V architektuře se tyto tendence odrazily v důrazu na společensko-politické cíle, jinak řešeno, konstruktivisté chtěli prostřednictvím architektury formovat myšlení i životní styl celé společnosti - proto také tehdy vznikla řada vysloveně vizionářských projektů komunálních domů, kde řada aktivit a činností byla „vymístěna“ z tradičně privátní bytové sféry do společných prostor (jakýmsi pozdním ozvukem těchto tendencí byl v našich podmínkách Koldům postavený v padesátých letech v Litvínově).

V nesourodé skupině konstruktivistických architektů se prosadili hlavně V. J. Tatlin, L. M. Lisickij a I. I. Leonidov. Slovo „prosadili“ ovšem neznamená, že by se jejich avantgardní projekty, libující si zejména v odvážných vertikálách a nejrůznějších visutých či zavěšených konstrukcích a vyznačující se nezřídka až bizarními kombinacemi objektů (například součástí Leonidova Paláce kultury měla být i vzducholod'), dostaly do realizační fáze. Až na výjimky zůstaly na papíře, přičemž původní plány se mnohdy ztratily a pro budoucnost zůstala zachována jen torzovitá dokumentace. Nejznámější z konstruktivistických projektů je bezesporu Tatlinův pomník III. Internacionály, tvořený dvěma do sebe zapašnými kovovými spirálami, v jejichž vnitřním prostoru je umístěno několik stavebních objektů - ty měly praktický význam, v jednom z nich například měla být knihovna. Známy je i kuriózní Letatlin téhož autora, létající bicykl, jakási novodobá varianta podobných konstrukcí Leonarda da Vinciho. Notoricky proslulé jsou i Lisického „žehličky mraků“, mrakodrapy s výraznou horizontální nástavbou na vrcholu.

Ivan Leonidov, kterého z ruských konstruktivistů Zaha Hadid oceňuje nejvíce, se do análů architektury zapsal především projektem Leninova institutu, tvořeného dvěma prosklenými objekty v podobě kvádrů a koule.

Konstruktivistické projekty, odvážné konstrukce založené na progresivních technologiích a vyspělých stavebních materiálech, byly z hlediska realizace v tehdejší Sovětské svazu víceméně nemyslitelné. A s politickým duchem doby, která stále více směřovala k unifikaci všech oblastí života, se ostatně neslučoval ani jejich progresivní vizionářský ráz. Nikoli náhodou proto sovětské úřady, víceméně jediný stavebník v zemi, před komplikovanými a nesnadno uchopitelnými projekty Tatlina či Leonidova dávaly přednost konzervativnějším architektům domácím nebo dokonce zahraničním. V 30. letech se jediným stylem sovětské architektury stal historizující monumentalismus a konstruktivismus zanikl i ve své teoretické podobě. Jak ale dokazují názory Zaha Hadid, jeho projekty jsou pro architekty inspirací dodnes, a to přesto, že v té nejobecnější rovině se tento směr opíral především o myšlenku kolektivismu, tedy koncept dnes víceméně zavrhnutý.

**Dekonstruktivistka Hadid o svých konstruktivistických a jiných vzorech
(vybráno z rozhovoru pro časopis Momentum)**

Co považujete za nejvýznamnější etapu světové architektury?

Před devadesáti lety uvolnila Říjnová revoluce nejmohutnější příval kreativní energie, jaký se kdy na naší planetě objevil. Tento obdivuhodný ohňostroj tvůrčích počínů ovšem narazil na nepříznivé materiální podmínky a byl tedy akcelerován pouze idealistickým entuziasmem pro vizi nové společnosti. Projekt Leninova institutu od Ivana Leonidova z roku 1927 předběhl svou dobu nejméně o padesát let a jeho soutěžní návrh budovy ministerstva průmyslu je pro městskou architekturu inspirací dodnes.

Které architektury obdivujete nejvíce?

Myslím, že zcela výjimečným projektem je Brasilia, což souvisí s vlivem, který na latinskoamerickém kontinentu má a měl Le Corbusier a Oscar Niemeyer. Lucio Costa, který toto město projektoval, je podle mne stejně klíčová postava světové architektury. Lina Bo Bardi zase projektovala úžasné budovy muzea v Sao Paulu a kulturního centra SESC Pompeia.

A co či které tvůrce máte ráda mimo svět architektury?

Skutečně hodně se mi líbí design značky Issey Miyake. Nejradši mám šaty, protože jejich proměnlivost a mnohotvárnost dovoluje jít v nich kamkoli. Obdivuji také židli Panton - to je už designová klasika, která ovšem vypadá moderně a inspirativně dnes stejně jako v roce 1968, kdy vznikla. Ve své době to byl výjimečný počín: jedna forma, jeden materiál. Pár těchto židlí máme v našich kancelářích.

Obrázky:

- 1 - V. J. Tatlin: Památník III. internacionály
- 2 - Letatlin
- 3 - I. I. Leonidov: projekt budovy ministerstva těžkého průmyslu
- 4 - I. I. Leonidov: Leninův institut
- 5 - I. I. Leonidov: Palác kultury
- 6 - Proslulé mrakodrapové „žehličky mraků“ L. M. Lisického
- 7 - architektka Zaha Hadid
- 8 - návrh Moscow Expocenter od Zaha Hadid

04.01.2008 15:49, SF / Petr Bým